

Adviezen in verband met de Tweede Kamerverkiezingen 2021

Op 17 maart 2021 zijn in alle gemeenten de Tweede Kamerverkiezingen. De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) heeft op 12 oktober 2020 een Kamerbrief¹ verzonden over de verkiezingen. Het ministerie onderkent in deze brief uitdagingen rond digitale risico's en desinformatie. Gemeenten hebben een belangrijke rol als lokale organisator van de verkiezingen. Dit advies bevat aandachtspunten voor de CISO's van gemeenten rondom de procesinrichting en (digitale) beveiliging van het verkiezingsproces bij gemeenten.

Rol VNG/IBD

De VNG/IBD is net als bij de vorige verkiezingen het centrale meldpunt voor gemeenten aangaande risico's en kwetsbaarheden en de VNG/IBD kan op verzoek van gemeenten een ondersteunende rol vervullen bij het analyseren van processen en procedures en adviseren over mogelijk aanvullende maatregelen. Voor gemeenten gelden enkele generieke kwetsbaarheden in de eigen organisatie en in de processen die worden ingericht voor de verkiezingen. De VNG/IBD geeft gemeenten daarom in verband met de Tweede Kamer verkiezingen enkele adviezen in lijn met de Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO) en het Dreigingsbeeld Informatiebeveiliging Nederlandse Gemeenten 2021-2022.²

Wijzigingen door de coronamaatregelen

Ook voor de Tweede Kamerverkiezing 2021 worden maatregelen genomen om de verspreiding van het coronavirus tegen te gaan. Voor de komende verkiezingen zijn de stembureaus drie dagen geopend en bestaat de mogelijkheid voor 70-plussers om per brief te stemmen. De NVVB heeft op basis van de informatie van het ministerie van BZK een nieuwsbrief³ uitgebracht met aandacht voor de planning, een special over briefstemmen en een verwijzing naar de toolkit voor gemeenten.⁴

Beperken van digitale risico's bij het telproces

Tellingen van de uitslagen blijven handmatig uitgevoerd worden. In aanloop naar de verkiezingen is er een nieuwe versie van OSV beschikbaar gesteld aan alle gemeenten. Er worden extra controlestellingen uitgevoerd met behulp van een steekproef. Stemmen gebeurt op papier en de opgetelde stemmen zijn controleerbaar. De VNG/IBD acht de risico's rond OSV beheersbaar mits de gebruiksvoorwaarden worden nageleefd.⁵ De CISO kan adviseren bij implementatie van de maatregelen uit de gebruiksvoorwaarden.

Spionage en ondermijning

Statelijke actoren en beroepscriminelen proberen zich mogelijk toegang te verschaffen tot informatie van en over personen binnen het lokale bestuur. Er is op dit moment geen indicatie van een verhoogde dreiging rondom de verkiezingen. De NCTV heeft in samenwerking met de AIVD een handleiding ontwikkeld om zelf de kwetsbaarheid voor spionage vast te stellen en de weerbaarheid te verhogen.⁶ In verband met specifieke digitale dreigingen hebben de AIVD en de MIVD de brochure 'Bent u zich bewust van de risico's van cyberspionage?'⁷ uitgebracht voor bestuurders en ICT-beveiligers. Om de weerbaarheid tegen ondermijning te verhogen heeft de VNG een ondersteuningspakket ontwikkeld met praktische tips voor gemeenten.⁸

Mis- en desinformatie

Het is van belang dat inwoners zich in aanloop naar de verkiezingen goed kunnen informeren over het verkiezingsproces, politieke partijen en hun standpunten en de kandidaten die deelnemen aan de verkiezingen. Mis- en desinformatie kunnen ervoor zorgen dat inwoners de stembusgang wordt belemmerd, omdat ze bijvoorbeeld onjuiste informatie over het verkiezingsproces krijgen of dat hun stemgedrag wordt beïnvloed door misleidende informatie over partijen en kandidaten.

Voorbeeld desinformatie over het verkiezingsproces

In 2018 ontvingen inwoners van de gemeente Rotterdam een nepbrief die zogenaamd van de gemeente kwam, waarin Rotterdammers werden opgeroepen om mee te doen met de 'stemdrempeltest'. Als mensen onvoldoende kennis hadden van de democratie, kregen ze het advies om woensdag vooral niet te stemmen.⁹

Meld misbruik en vermoeden van beïnvloeding bij de IBD

De IBD kan op basis van meldingen andere gemeenten waarschuwen als dit noodzakelijk is. Daarnaast kunt u als gemeente online aangifte doen bij de politie.¹⁰ Overheden dienen een goede informatiepositie te hebben over de aanwezigheid van mis- en desinformatie zodat zij weten of er sprake is van een dreiging die een reactie van de overheid vereist. Hiervoor is het belangrijk informatie te delen binnen de overheid maar ook binnen internationale verbanden waardoor een gedeeld normbeeld kan ontstaan. Gemeenten kunnen hiervoor hun vermoedens van desinformatie melden bij de VNG/IBD.

>>

Procesinrichting

Stembureaus langer geopend en briefstemmen

In tegenstelling tot voorgaande verkiezingen zijn tijdens de Tweede Kamerverkiezingen de stembureaus drie dagen geopend voor iedereen die in persoon zijn stem wil uitbrengen. Op 15 en 16 maart is daarbij een deel van de stembureaus open. Deze dagen zijn vooral bedoeld voor kiezers die behoren tot de risicogroepen en daardoor extra kwetsbaar zijn voor het coronavirus. Voor poststemmen gelden speciale maatregelen, aangezien poststemmen op verschillende dagen binnenkomen en op een ordentelijke manier bewaard en overgedragen moeten worden. Ook dient de fysieke veiligheid van de nog niet getelde stemmen te worden gewaarborgd. In de Tijdelijke regeling verkiezingen covid-19 staan aanvullende aanwijzingen voor de Tweede Kamerverkiezingen 2021.

Transport, ontvangst en bewaren

In de tijdelijke regeling staan eisen voor transport, opslag en overdracht van verkiezingsbescheiden als het gaat om vervroegd uitgebrachte (brief)stemmen en stemmen die worden geteld op een andere locatie dan waar de stemmen zijn uitgebracht. Daarbij wordt aangesloten op de regels die gelden in de Paspoortuitvoeringsregeling¹¹ voor het bewaren/opslaan van reisdocumenten bij gemeenten. De stemmen worden bewaard/opgeslagen in een:

- inbraakvertragende en brandwerende voorziening, zoals een gesloten inbraakwerende waardekast of kluis die in een af te sluiten ruimte staat, of
- ruimte die is uitgerust met een inbraakalarmeringssysteem dat in verbinding staat met een door de Rijksoverheid toegelaten alarmcentrale.

Integriteit van het kiezersbestand

Het verstrekken van kieslijsten dient te gebeuren op een wijze waarmee de integriteit van het bestand gewaarborgd is. Gemeenten hebben hierover afspraken met de leverancier van stembiljetten. De IBD onderhoudt tevens contact met de leverancier.

Instructies gebruik ondersteunende software (OSV2020)

De instructies en richtlijnen voor het gebruik van OSV2020 staan in de voorwaarden voor gebruik op de website van de Kiesraad.¹²

Het gebruik van aanvullende apps

Een aantal gemeenten gebruikt apps om, aanvullend aan de handmatige telling en de verificatie, de stemmen te tellen en de opkomst te meten. De IBD raadt in verband met deze apps het volgende aan:

- Gebruik de app op een apparaat dat nergens anders voor is of wordt gebruikt;
- Gebruik de app op een apparaat waarvoor software-updates beschikbaar zijn;

Meer informatie

Meer informatie over onze dienstverlening vindt u in de andere factsheets van de IBD en op de website www.IBDgemeenten.nl. Hier kunnen gemeenten bovendien via de community relevante informatie met elkaar delen, vragen aan elkaar stellen en documenten uitwisselen.

- Zorg dat het apparaat is bijgewerkt naar de meest recente officiële softwareversie van de fabrikant;
- Neem technische maatregelen om te zorgen dat alleen verbinding kan worden gemaakt met noodzakelijke diensten. Blokkeer toegang tot de rest van het internet;
- Beveilig het apparaat met een veilig wachtwoord en stel dit alleen beschikbaar aan de voorzitter van het stembureau;
- Laat het apparaat in geen geval onbeheerd achter;
- Onthoud dat de handmatige telling en de verificatie daarop leidend zijn bij het vaststellen van de einduitslag.

Voor de locatie waar de briefstemmen door de gemeente worden ontvangen (de gemeentelijke afgiftepunten en de gemeentelijke locatie waar PostNL de door de post bezorgde briefstemmen afgeeft) geldt dat er sprake moet zijn van voortdurend toezicht. Dat wil zeggen dat er altijd minimaal één geautoriseerd persoon aanwezig is zodat de briefstemmen nooit onbeheerd in een ruimte liggen. Het vervoer van de briefstemmen vindt altijd door minimaal twee personen plaats. Het vervoer dient plaats te vinden in een afgesloten transportmiddel.

Algemene adviezen voor de gemeentelijke CISO

De IBD adviseert gemeentelijke CISO's beschikbaar en bereikbaar te zijn voor vragen in verband met informatiebeveiliging rondom de verkiezingen.

- Breng (aankomend) politici en lokale politieke partijen op de hoogte van de in dit bericht genoemde publicaties over spionage, ondermijning, integriteit en beïnvloeding.
- Meld gevallen van ongewenste beïnvloeding bij de relevante (sociale) media en doe waar nodig aangifte bij de politie.
- Maak uzelf bekend bij de Griffie en zorg dat (aankomend) raadsleden en bestuurders u weten te vinden in geval van vragen over informatiebeveiliging en / of kwetsbaarheden rondom de verkiezingen.
- Treed in contact met de lokale organisator van de verkiezingen en zorg dat deze u weet te vinden in geval van vragen over informatiebeveiliging en / of kwetsbaarheden rondom de verkiezingen.
- Meld kwetsbaarheden en incidenten aan de IBD. Voor een volledig beeld van de informatiebeveiliging rondom de verkiezingen is een landelijk beeld essentieel. De IBD zal de meldingen waar nodig geanonimiseerd verwerken in adviezen aan de VNG.

Vragen of meldingen?

De IBD is bereikbaar via 070 373 8011 en info@IBDgemeenten.nl en kan waar nodig 24 uur per dag worden benaderd voor spoedeisende vragen en meldingen.

Links in deze factsheet

- 1 [kamerbrief-tegengaan-digitale-inmenging-tweede-kamer-verkiezingen-2021](#)
- 2 <https://www.informatiebeveiligingsdienst.nl/nieuws/dreigingsbeeld-informatiebeveiliging-2021-2022/>
- 3 https://nvvb.nl/media/filer_public/ce/94/ce9450a4-9588-4d8e-91fa-46d047a32b4d/nieuwsbrief_12_special_briefstemmen.pdf
- 4 <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/verkiezingen/documenten/publicaties/2017/11/08/verkiezingentoolkit>
- 5 <https://www.kiesraad.nl/adviezen-en-publicaties/formulieren/2020/10/5/voorwaarden-voor-gebruik-osv2020>
- 6 <https://www.aivd.nl/onderwerpen/spionage>
- 7 [brochure-aivd-en-mivd-bent-u-zich-bewust-van-de-risicos-van-cyberspionage](#)
- 8 <https://vng.nl/artikelen/raadgever-ondermijning>
- 9 <https://www.rijnmond.nl/nieuws/166246/Nepbrief-verkiezingen-van-gemeente-Rotterdam-in-omloop>
- 10 <https://www.politie.nl/aangifte-of-melding-doen/meldformulier.html?sid=c1d02db9-dba7-48fb-be0d-5c6a5f016199>
- 11 <https://wetten.overheid.nl/BWBR0012811/2021-01-01>
- 12 <https://www.kiesraad.nl/adviezen-en-publicaties/formulieren/2020/10/5/voorwaarden-voor-gebruik-osv2020>